

KULTURVERKSAMHETERS
FRÄMJANDE AV NATIONELLA
MINORITETERS KULTUR

INNEHÅLL

Inledning.....	4
Metod.....	5
Antal svar.....	5
Främjande och synliggörande.....	8
Tornedalsk kultur och kulturarv	9
Sverigefinsk kultur och kulturarv	9
Judisk kultur och kulturarv	10
Romsk kultur och kulturarv	10
Samiska folkets kultur och kulturarv	11
Statistisk sammanställning	12
Finansiering	13
Erfarenheter av att främja och synliggöra nationella minoriteters kultur.....	14
Reflektioner	15

Inledning

Under våren 2014 genomförde Kulturrådet en enkätundersökning om hur kulturverksamheter främjat och synliggjort de nationella minoriteternas kultur och kulturarv. Syftet med enkäten har varit att få en nulägesbeskrivning, vilket tidigare saknats, samla in och informera om lärande exempel.

Minoritetspolitiken bygger på en självidentifikationsprincip. Det är inte det allmännas roll att avgöra vem som har tillhörighet till en nationell minoritet. Det är heller inte det allmännas roll att definiera vad som utgör exempelvis samisk eller romsk kultur. Det är i strikt mening något som inte låter sig göras utan att riskera att medföra en statisk kultursyn. Tolkningsföreträdet måste ligga hos de nationella minoriteterna, som är långt ifrån homogena grupper. Kulturrådets utgångspunkt är att kulturer är föränderliga och stadda i ständig förändring.

I Kulturrådets årliga redovisning till Länsstyrelsen i Stockholm av hur myndigheten främjar de nationella minoriteternas kultur ingår verksamheter där sökande själv definierat verksamheterna som ett uttryck för en nationell minoritets kultur, där medverkande kulturskapare själva definierat sig som en minoritetsaktör eller där ett nationellt minoritetsspråk används. I den här enkäten har det däremot varit respondenterna själva som fått tolka vilka insatser och verksamheter som kunnat anses främja och synliggöra nationella minoriteters kultur och kulturarv.

Enkäten har ställts till statligt finansierade kulturverksamheter vars verksamhet inte har som huvudsakligt syfte att främja och synliggöra nationella minoriteters kultur och kulturarv. Enkäten har därför inte ställts till verksamheter som till exempel Uusi teatteri, Tornedalsteatern, Judiska museet, Giron Sámi Teáhter eller Romska kulturcentret i Malmö. Med den här rapporten vill Kulturrådet istället belysa hur övriga kulturverksamheter verkar på området. I rapporten ingår dock vissa verksamheter med särskilt formulerade uppdrag att främja nationella minoriteters språk och kultur, till exempel Institutet för språk och folkminnen.

Rapporten ger inte en heltäckande bild av vilken verksamhet som sker i landet. Bland annat utelämnas verksamheter utan statlig finansiering samt i sammanhanget relevant verksamhet som kan ha ägt rum inom ramen för till exempel medier eller folkbildning. Därutöver utelämnas, som påpekats ovan, nationella minoriteters kulturverksamheter som beviljats statligt stöd genom Kulturrådets riktade bidrag till nationella minoriteters kulturverksamhet eller genom Sametingets kulturstöd. Dessutom har inte alla organisationer som fått enkäten lämnat något svar.

Enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk ska det allmänna främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. I regeringens minoritetspolitiska strategi konstateras att de nationella minoriteternas språk och kultur aktivt behöver synliggöras i samhället som en del av vårt gemensamma

svenska kulturarv. Minoritetspolitiken syftar vidare till att stärka de nationella minoriteternas egenmakt och inflytande.

Kulturrådet har sedan 2002 haft ett särskilt uppdrag att främja de nationella minoriteternas kultur. Kulturrådet ska, i enlighet med myndighetens instruktion, verka för konstnärligt och kulturpolitiskt värdefull utveckling inom verksamheter som rör samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur.

Av Kulturrådets regleringsbrev framgår att myndigheten i sin bedömning och uppföljning av de regionala kulturplanerna ska uppmärksamma landstingens arbete med att främja de nationella minoriteternas kultur. Kulturrådet ska även redovisa till Länsstyrelsen i Stockholms län hur myndigheten verkat för det samiska folkets och övriga nationella minoriteters kultur genom övrig bidragsgivning och verksamhet.

Kulturrådet verkar på området främst genom att fördela statliga bidrag. Dels fördelar Kulturrådet medel till nationella minoriteters kulturverksamhet genom ett riktat bidrag, verksamheter som alltså inte ingår i rapporten. Dels fördelas stöd genom en rad andra bidragsformer, inte minst genom utvecklingsbidraget till regional kulturverksamhet.

Metod

Undersökningen gjordes genom webbenkäter som skickades ut till tre urvalsgrupper: nationella institutioner, regionala verksamheter och fria grupper. Med regionala verksamheter avses här verksamheter som tilldelats statliga medel inom kultursamverkansmodellen. Nationella institutioner och fria grupper fick enkäten skickad direkt till sig per e-post. De regionala verksamheterna nåddes via kulturtjänstemän på landsting eller regionförbund. I instruktionerna till regioner och landsting stod att enkäten skulle besvaras av verksamheter som tilldelats statliga medel inom kultursamverkansmodellen och som bedriver direkt publik verksamhet. Tolkningen av vad det innebär har troligen varit olika. En följd av det är att konst- och kulturfrämjande verksamheter (exempelvis regionala teaterkonsulenter) i vissa län svarat på enkäten, medan liknande verksamheter i andra län inte gjort det. De fria grupper som fick enkäten var fria teater- och dansgrupper samt musikarrangörer som fått verksamhetsbidrag av Kulturrådet för 2014. I enkätutskicket framgick dock inte vilken organisation som avsågs med enkäten. Eftersom vissa av de personer som fått enkäten är verksamma inom flera organisationer inom kulturlivet har några svarat för andra organisationer än de som enkäten avsåg. Sådana svar har exkluderats ur sammanställningen.

Antal svar

Tabell 1 visar antal svar och svarsfrekvensen i de olika urvalsgrupperna och totalt. De regionala verksamheterna nåddes via regionförbund och landsting som i sin tur vidarebefordrade enkäten till de verksamheter som får bidrag. Kulturrådet har inte efterfrågat hur många eller vilka verksamheter som nåtts av enkäten. Kulturrådet har inte heller kunnat påminna verksamheterna att svara på samma sätt som för de andra

urvalsgrupperna där enkätutskicket gått direkt till verksamheterna. Alltså kan ingen svarsfrekvens presenteras för urvalsgruppen.

För regionerna varierar både antalet svarande verksamheter och de svarande verksamheternas inriktning. Landstinget i Sörmland har till exempel lämnat ett gemensamt svar för alla kulturverksamheter som landstinget ansvarar för. Ingen regional kulturverksamhet i Norrbotten, där det finns förvaltningsområden för samiska, meänkieli och finska, har besvarat enkäten.

Tabell 1. Svarsfrekvens

	Antal svar	Svarsfrekvens
Fria grupper	76	49%
Nationella institutioner	19	90%
Regionala verksamheter	97	*
Totalt	192	54%**

* Ej möjligt att presentera på grund av metodval

** Enbart inräknat fria grupper och nationella institutioner.

Tabellen avser antal respondenter som svarat på någon fråga i enkäten och som inkluderats i materialet. Som angetts ovan har en del respondenter exkluderats eftersom de inte ingick i urvalet. Fem respondenter i materialet har inte fullföljt hela enkäten men inkluderats i materialet eftersom de bedömts ha lämnat relevanta svar på delar av enkäten. Ett stort antal ofullständiga svar har exkluderats eftersom de utgjort testsvar från respondenter eller på grund av att samma organisation lämnat in flera separata svar på enkäten.

I enkäten efterfrågades vilka konstområden organisationen verkar inom. Svaren på frågan presenteras i tabell 2 uppdelat på fria grupper, nationella institutioner och regionala verksamheter. Eftersom flera val var möjliga överstiger summan av totalkolumnen det totala antalet svarande (192). Hemslöjd och bibliotek var inte angivna som alternativ i enkäten. Eftersom många organisationer på regional nivå angav dessa områden inom kategorin övrigt så har områdena lagts till i tabellen. Konst- och kulturfrämjande verksamheter är till stor del redovisade inom kategorin övrigt.

Tabell 2. Respondenternas verksamhetsområden

	Fria grupper	Nationella institutioner	Regionala verksamheter	Totalt
Teater	35	4	24	63
Dans	24	4	22	50
Musik	35	3	23	61
Musikteater	6	2	13	21
Övrig scenkonst	6	1	3	10
Museum	0	13	25	38
Utställare	3	3	11	17
Litteratur	2	0	7	9
Arkiv	1	3	16	20
Film	8	1	10	19
Hemslöjd	0	0	11	11
Bibliotek	0	1	5	6
Övrigt	5	1	9	15
Antal respondenter	76	19	97	192

*Ej möjligt att presentera på grund av metodval

** Enbart inräknat fria grupper och nationella institutioner.

Urvalet för de fria grupperna var begränsat till verksamheter/organisationer som Kulturrådet tilldelat verksamhetsmedel för 2014 inom teater, musik och dans. Det är därför logiskt att dessa områden är de klart vanligast förekommande bland enkätens respondenter. 13 av 76 respondenter inom urvalsgruppen fria grupper har angett att de även bedriver verksamhet utanför scenkonstområdet, i vissa fall inom flera andra områden.

Bland de nationella institutionerna är museiverksamhet mest vanligt förekommande. Detta beror på att den nationella nivåns institutioner till största del består av museum, 12 av 19 respondenter i urvalet kan sägas ha sin huvudverksamhet inom museiområdet. Fem av respondenterna har sin huvudverksamhet inom scenkonstområdet och två respondenter inom andra områden. Denna bild stämmer väl med svaren som återges i tabell 2.

Störst spridning bland verksamhetsområdena finns inom urvalsgruppen regionala verksamheter. Till stor del beror det på att svar inkommit från verksamheter inom alla kultursamverkansmodellens områden. Exempel på svarande verksamheter är museer, teatrar, länsmusikorganisationer, orkestrar, konsulentverksamheter och regionala förvaltningar. I enkäten var konst- och kulturfrämjande verksamhet inte ett valbart verksamhetsområde. Förutom alternativet *övrigt* angav konst- och kulturfrämjande verksamheter ofta att de hade verksamhet inom respektive konstområde. Inom respektive konstområde i tabell 2 ingår för de regionala verksamheter alltså även verksamhet som inte är direkt producerande. Inom till exempel respondenter med verksamhet inom teaterområdet ingår även regionala riksteaterföreningar. Antalet regionala verksamheter med dans som huvudsakligt verksamhetsområde är få. Det stora antalet respondenter som angett att de verkar inom dansområdet består till stor del av institutioner som huvudsakligen bedriver verksamhet inom teater- och musikområdena,

men även av konst- och kulturfrämjande verksamheter. De respondenter som angett verksamhetsområdet *bibliotek* utgörs med ett undantag av regionala biblioteksverksamheter.

Främjande och synliggörande

I tabell 2 framgår vilka verksamhetsområden som respondenterna angett. Eftersom många av respondenterna angett fler än ett verksamhetsområde är det inte meningsfullt att relatera dessa direkt till svaren på frågan om organisationen har främjat eller synliggjort de nationella minoriteternas kultur och kulturarv. Kulturrådet har istället granskat vilka konst- och kulturområden som berörs i de beskrivningar av främjande och synliggörande som inkom i enkätsvaren. Oftast berör beskrivningarna museum, följt av musik och teater. Ett mindre antal beskrivningar berör också verksamhet inom arkiv, film, bibliotek, hemslöjd, bildkonst och dans. Med undantag för dansområdet, som många aktörer angett som verksamhetsområde men som berörs av få beskrivningar, stämmer bilden överens med fördelningen av verksamhetsområden som visas i tabell 2.

Andelen beskrivningar som bedöms ha koppling till nationella minoriteter inom respektive verksamhetsområde skiljer sig åt. För den sverigefinska kulturen nämns arbete inom teaterområdet i störst utsträckning. För samisk och romsk kultur nämns museiverksamhet i klart störst utsträckning. För judisk kultur nämns musik-, teater- och museiverksamhet i ungefär lika stor utsträckning. Som visas i tabell 3 på sida 12 har tre procent angett att de främjat eller synliggjort tornedalsk kultur och kulturarv, vilket är för få för att ge en bild av spridning inom olika konstområden. Ungefär 20 procent av respondenterna har angett att de främjat eller synliggjort romsk, judisk och samisk kultur och kulturarv. För sverigefinsk kultur och kulturarv är andelen 13 procent. 43 procent av respondenterna angav att de främjat eller synliggjort minst en nationell minoritets kultur.

Bland de aktivitetsbeskrivningar som gjorts i enkäten finns vissa skillnader vad gäller målgrupp. Grovt sett kan aktiviteterna delas in i kulturella aktiviteter som riktar sig särskilt till minoritetsgrupperna respektive aktiviteter med och om minoriteternas kultur som riktar sig till en bred allmänhet. Den tidigare typen är vanlig vad gäller sverigefinsk kultur, där finskspråkig teater ofta riktar sig särskilt till den sverigefinska minoriteten. Inom till exempel museisatsningar kring romsk kultur är det istället vanligt att personer och organisationer i den romska minoriteten involveras i arbete som syftar till att synliggöra och sprida kunskap om romsk kultur och historia.

De tre nationella institutionerna Institutet för språk och folkminnen, Nordiska museet och Riksteatern svarade alla att de främjat och synliggjort samtliga fem nationella minoriteters kultur. Vad gäller Institutet för språk och folkminnen ingår det i myndighetens uppdrag att bevara och sprida kunskap om de nationella minoritetsspråken. Institutet gör det bland annat genom att verka för att den offentliga förvaltningen använder de nationella minoritetsspråken enligt gällande lagar och förordningar, men också genom bidragsfördelning till projekt som syftar till att ge enskilda personer bättre förutsättningar att tillägna sig och använda sitt nationella

minoritetsspråk. Nordiska museet beskriver en temawebbplats som bland annat innehåller information och berättelser om föremål och om att tillhöra en nationell minoritet. Riksteatern redogör för olika typer av verksamhet för de olika nationella minoriteterna.

Bland exempel på andra nationella institutioner som beskrivit verksamheter som syftar till att synliggöra nationella minoriteters kulturarv finns bland annat Statens musikverk. I samarbete med fjäll- och samemuseet Ájtte har man digitaliserat, publicerat och presenterat inspelningar av samisk jojk som gjordes för 100 år sedan. Myndigheten har också genomfört och publicerat ett forskningsprojekt om den judiske kantorn och musikforskaren Abraham Baers verksamhet i 1800-talets Göteborg. Därutöver beskrivs de nationella institutionernas verksamhet för de olika minoriteterna under nedanstående rubriker.

Tornedalsk kultur och kulturarv

Tornedalsk kultur har enligt enkätsvaren främjats och synliggjorts av sex respondenter. Två av dessa är Institutet för språk och folkminnen och Nordiska museet, vars verksamhet beskrivits ovan. Två av svaren berörde regionala musikverksamheter som arbetat med turnéläggning av, respektive erbjudit musikprogram med, musik med text på meänkieli. Riksteatern beskriver ett samarbete med Norrbottensteatern, Giron Sámi Teáhter och Tornedalsteatern kring föreställningen *När vinterns stjärnor lyser* som producerades 2013 och under 2014 gick på Riksteaterturné.

Sverigefinsk kultur och kulturarv

För den sverigefinska kulturen berör en stor andel av beskrivningarna teaterprojekt i form av finska gästspel. En del av dem beskrivs av regionala riksteaterverksamheter. Flera av dessa gästspel är också kopplade till Riksteaterns arbete med finskspråkig teater som nationellt genomförs i samverkan bland andra Uusi Teatteri och lokalt med bland andra sverigefinska föreningar. Utöver gästspel ges tre beskrivningar av samarbete med finskspråkiga teateraktörer. Dessa tre beskrivningar ges av en teaterproducerande verksamhet inom respektive urvalsgrupp.

Inom musei- och arkivområdena beskrivs flera insamlings- och dokumentationsprojekt kring den sverigefinska minoriteten. Ett omfattande och långsiktigt exempel är Västmanlands läns museums dokumentationsarbete med utgångspunkt i en fabrik i Skinnskatteberg. Arbetet bedrivs i studiecirkelform och inkluderar personer ur den sverigefinska minoriteten. Inom museiområdet är Skansen den enda respondent som beskriver direkt publik verksamhet i form av museimiljön *Finngården*.

De regionala biblioteksverksamheterna i Gävleborg och Dalarna beskriver arbete med finska språkpaket som riktar sig till finskspråkiga barnfamiljer. Länsmusikverksamheten i Uppsala län beskriver att lådor med finsk musik, film och böcker placerats ut vid några av länets sjukvårdsavdelningar.

Judisk kultur och kulturarv

Beskrivningar med koppling till judisk kultur består till ungefär lika stora delar av musei-, teater- och musikverksamhet. Inom musikområdet beskrivs främst enstaka konserter men några svar beskriver återkommande konserter. Musik i syd beskriver en regional turné med judisk musik. Majoriteten av beskrivningarna av konserter berör musik inom genren klezmer.

Inom teater- och museiområdena nämner många respondenter föreställningar, utställningar och annan verksamhet med tematik som utgår från Förintelsen eller nazism. Nazismen och Förintelsen är visserligen ett historiskt skeende som i hög grad präglat dagens judiska kulturarv. Emellertid kan varken nazism eller Förintelsen anses vara ett specifikt judiskt kulturarv, utan snarare en del av Europas gemensamma historia och kulturarv. I flera fall skildras dock Förintelsen utifrån judiska personers egna berättelser. Dessa berättelser kan i sig betraktas som ett judiskt kulturarv. Värt att notera är dock att när judiska organisationer söker stöd av Kulturrådets särskilda medel för nationella minoriteters kultur är det relativt ovanligt att Förintelsen har en central betydelse.

Några museer beskriver även utställningar som på andra sätt anknyter till judisk kultur och kulturarv. Till exempel genom att visa inlånade föremål från judiska institutioner och genom att skildra historiska händelser ur ett judiskt perspektiv. Blekinge museum svarar att judiska föremål tillhörande Judiska museet i Stockholm är en del av museets permanenta utställning om 1700-talets Blekinge.

Romsk kultur och kulturarv

Av de beskrivningar som gjorts av främjande och synliggörande av romsk kultur och kulturarv är nästan hälften museirelaterade. En stor del av beskrivningarna avser tillfälliga utställningar kring den romska minoriteten, dess kultur och historia. Sju respondenter anger att de producerat en egen utställning och ytterligare några att de visat inlånade utställningar. Bland de producerade utställningarna finns såväl en mindre vandringsutställning som mycket stora utställningsprojekt med nationell spridning, såsom Göteborgs stadsmuseums utställning *Vi är romer* och Upplandsmuseets *Romska Röster*. I båda exemplen har romer anställts som sakkunniga för produktion och genomförande. Bland de inlånade utställningarna kan nämnas att en romsk vagn visats under en vecka vardera vid tre museiverksamheter som besvarat enkäten. Vagnen visades i samarbete med Romskt kulturcentrum i Malmö som restaurerat och äger vagnen. Ett fåtal respondenter beskriver även att mindre delar av de permanenta utställningarna anknyter till den romska minoriteten. Kopplat till tillfälliga utställningar beskriver flera respondenter också programverksamhet, till exempel genom att personer med romsk etnicitet berättar om utställningsföremål och romsk kultur.

Andra arrangemang som beskrivs av såväl museer som inom andra kulturområden är romska festivaler. Inom musikområdet beskriver flera respondenter publik verksamhet i form av konserter och andra arrangemang med romsk musik. Två respondenter nämner att den romska kulturen uppmärksammats i anslutning till den internationella

minnesdagen för Förintelsens offer. Kopplingen mellan romsk kultur och Förintelsen är, precis som för den judiska kulturen, problematisk. En respondent har även uppmärksammat romernas nationaldag.

Med koppling till musei-, musik- och teaterverksamhet beskrivs även förberedande arbete för publika arrangemang under kommande år. Inom museiverksamhet beskrivs även insamling av föremål och information. Förutom nämnda konst- och kulturområden ges även enstaka exempel inom film och bibliotek. Av främst museiverksamheter nämns arbete med att öka kunskapen om den romska minoriteten inom den egna personalen och bland kulturlivets aktörer.

Samiska folkets kultur och kulturarv

Vad gäller den samiska kulturen anknyter enkätsvaren till många olika konst- och kulturområden. Flest beskrivningar berör museiverksamhet, men flera svar beskriver också musikverksamhet. Ett fåtal svar anknyter till områdena dans, teater, film, hemslöjd, bibliotek och bildkonst. Tre respondenter nämner att de uppmärksammat den samiska nationaldagen eller andra samiska dagar.

Inom museiområdet beskriver några respondenter att de har permanenta utställningar som handlar om samisk kultur – ibland som eget tema och ibland som en del av en utställning. Programaktiviteter kring samisk kultur nämns av ett fåtal, liksom tillfälliga utställningar som delvis berör samisk kultur och kulturarv. Utställningar med samiska konstnärer respektive samiska handarbeten nämns inom bild- och formkonst och hemslöjdsområdena. Inom museiområdet beskriver tre regionala verksamheter att de har samiska studielådor som lånas ut till skolor. Minst två av lådorna har producerats av Åjtte museum. Ett förarbete kring en studielåda pågår också inom Länsbibliotek Dalarnas verksamhet.

Inom musikområdet beskriver fyra respondenter en eller flera konserter med samisk musik. Tre av beskrivningarna handlar om konserter med den samiska artisten Sofia Jannok. Norrlandsoperan beskriver flera olika insatser med koppling till samisk kultur, bland annat ett samarbete mellan kinesiska danskonstnärer och samiska musiker som mynnade ut i en föreställning som presenterades under invigningen av Kulturhuvudstadsåret i Umeå 2014. Föreställningen nämns även av flera fria aktörer som besvarat enkäten.

I fyra respondenters svar beskrivs teaterverksamhet. Två av svaren handlar om samarbete med samiska teaterinstitutioner – Giron Sámi Teáhter och Beaivváš Sámi Našunálateáhtera. Ett svar avser projektet Queering Sápmi där den fria teatergruppen Ögonblicksteatern varit en av huvudägarna. Inom filmområdet beskriver två regionala filmverksamheter att produktionsstöd beviljats film som handlar om samer i Dalarna respektive Lappland.

Statistisk sammanställning

I enkäten ställdes frågan: *Har er organisation synliggjort eller främjat någon av följande nationella minoriteters kultur under 2013?*. Frågan kunde besvaras med Ja, Nej eller Vet ej. Tabell 3 återger antal respondenter som svarat *Ja*. Antal respondenter som svarat *Vet ej* är ungefär detsamma för alla de nationella minoriteterna. Sju respondenter har svarat *Vet ej* avseende alla de fem nationella minoriteterna. Andelen som svarat *Vet ej* skiljer sig heller inte mycket mellan de tre urvalsgrupperna.

Tabell 3. Antal och andel som angett att de främjat eller synliggjort nationella minoriteters kultur och kulturarv under 2013

	Samisk kultur	Sverigefinsk kultur	Tornedalsk kultur	Judisk kultur	Romsk kultur	Minst en nationell minoritet
Fria grupper	10	3	0	10	8	22
<i>Andel av svarande</i>	<i>13%</i>	<i>4%</i>	<i>0%</i>	<i>13%</i>	<i>11%</i>	<i>29%</i>
Nationella institutioner	11	5	3	10	8	16
<i>Andel av svarande</i>	<i>58%</i>	<i>26%</i>	<i>16%</i>	<i>53%</i>	<i>42%</i>	<i>84%</i>
Regionala verksamheter	19	16	3	18	21	45
<i>Andel av svarande</i>	<i>20%</i>	<i>16%</i>	<i>3%</i>	<i>19%</i>	<i>22%</i>	<i>46%</i>
Totalt	40	24	6	38	37	83
<i>Andel av svarande</i>	<i>21%</i>	<i>13%</i>	<i>3%</i>	<i>20%</i>	<i>19%</i>	<i>43%</i>

Tabell 3 visar antalet och andelen respondenter som angett att de främjat eller synliggjort respektive nationell minoritet. I tabellen tas ingen hänsyn till omfattningen av främjandet och synliggörandet. Flest respondenter har angett att de främjat eller synliggjort de samiska, judiska och romska kulturerna och kulturarven. För var och en av dessa kulturer ligger andelen runt 20 procent. För den sverigefinska kulturen ligger motsvarande siffra på 13 procent. Den tornedalska kulturen har enligt enkätsvaren främjats och synliggjorts klart minst – endast av tre procent av respondenterna. 43 procent av respondenterna angav att de främjat eller synliggjort minst en nationell minoritets kultur. Att respondenterna främst främjat och synliggjort de judiska, samiska och romska kulturerna och kulturarven är genomgående i alla tre urvalsgrupper. För de regionala verksamheterna är dock skillnaden mellan de tre nämnda minoriteterna och den sverigefinska minoriteten mindre än i övriga grupper. Delvis skulle detta kunna vara kopplat till de finska förvaltningsområdena.

I tabell 3 framkommer stora skillnader mellan de tre urvalsgrupperna. De fria grupperna som besvarat enkäten har i mindre utsträckning angett att de främjat/synliggjort någon nationell minoritets kultur (29 procent). Av de regionala verksamheterna har 46 procent angett att främjat/synliggjort minst en nationell minoritets kultur. För de nationella institutionerna är motsvarande siffra 84 procent. Samma mönster mellan urvalsgrupperna finns även avseende var och en av de fem nationella minoriteterna. Vad gäller de fria grupperna kan konstateras att dessa ofta har små resurser och som fristående aktörer inte kan anses ha ett uppdrag att främja och synliggöra de nationella minoriteternas kultur. Därför är det också rimligt att de fria grupperna gjort detta i lägre utsträckning än de övriga urvalsgrupperna, som har ett tydligare ansvar för att främja och synliggöra nationella minoriteters kultur.

Tabell 4 visar hur många respondenter som angett att de planerar att främja eller synliggöra de nationella minoriteternas kultur och kulturarv under det kommande året. Andelen som svarat att de planerar detta är ungefär i samma nivå som andelen som angett att de främjat eller synliggjort minoriteterna under 2013. Den största skillnaden finns bland de nationella institutionerna där en betydligt mindre andel angett att de planerar att främja eller synliggöra någon nationell minoritets kultur under det kommande året jämfört med andelen som angett att de gjort detta under 2013. I enkäten efterfrågades ingen ytterligare information om planerna för det kommande året.

Tabell 4. Antal och andel som planerar att främja eller synliggöra nationella minoriteters kultur och kulturarv under det kommande året.

	Samisk kultur	Sverigefinsk kultur	Tornedalsk kultur	Judisk kultur	Romsk kultur	Minst en nationell minoritet
Fria grupper	11	5	2	9	8	22
<i>Andel av svarande</i>	<i>15%</i>	<i>7%</i>	<i>3%</i>	<i>12%</i>	<i>11%</i>	<i>30%</i>
Nationella institutioner	10	4	3	8	8	12
<i>Andel av svarande</i>	<i>53%</i>	<i>21%</i>	<i>16%</i>	<i>42%</i>	<i>42%</i>	<i>63%</i>
Regionala verksamheter	21	13	2	12	22	41
<i>Andel av svarande</i>	<i>22%</i>	<i>14%</i>	<i>2%</i>	<i>13%</i>	<i>23%</i>	<i>44%</i>
Totalt	42	22	7	29	38	75
<i>Andel av svarande</i>	<i>22%</i>	<i>12%</i>	<i>4%</i>	<i>16%</i>	<i>20%</i>	<i>40%</i>

Finansiering

Tabell 5 visar vilken andel av de organisationer som angett att de främjat minst en nationell minoritets kultur och kulturarv som fått särskild finansiering för sådant arbete, till exempel i form av projektbidrag. Antal svar visar det totala antalet respondenter som svarat på frågan, oavsett om de svarat ja eller nej.

Tabell 5. Andel som fått särskild finansiering för arbete med nationella minoriteter

	Ja	Antal svar
Fria grupper	10,0%	20
Nationella institutioner	26,7%	15
Regionala verksamheter	33,3%	42
Totalt	26,0%	77

Nationella institutioner och regionala verksamheter har jämfört med fria grupper i högre grad fått särskild finansiering. Merparten av arbetet sker dock utan särskild finansiering. Uppgifter om hur många som sökt särskild finansiering efterfrågades inte i enkäten.

Tabell 6. Finansieringskällor

Kulturrådet	7
Övrig statlig	6
Region/landsting	6
Kommun	5
EU	1
Övrigt	3

De organisationer som angav att de fått särskild finansiering ombads även att ange varifrån den kom. De källor som nämnts har Kulturrådet kunnat dela in i de kategorier som finns i tabell 6. Antalet finansieringskällor är ofta flera för en enskild svarande. Uppgifter om storlek på bidragen efterfrågades inte. I posten övrigt ingår bland annat pengar från Sverigefinska ungdomsförbundet och Postkodlotteriet. Vissa svar gick inte att härleda till en finansieringskälla.

20 organisationer svarade på frågan, av dem var 14 regionala verksamheter. Alla organisationer som angett att de fått särskild finansiering av Kulturrådet, region/landsting och EU är regionala verksamheter. Stödet från Kulturrådet utgörs till stor del av det regionala utvecklingsbidraget. Av de organisationer som angett kategorierna kommun och övrig statlig finansiering var en respektive två nationella institutioner. Av de två fria grupper som angett att de fått särskild finansiering hamnar det ena svaret i kategorin övrigt. Det andra svaret gick inte att härleda till en finansieringskälla.

Erfarenheter av att främja och synliggöra nationella minoriteters kultur

I enkäten ställdes frågan *Vilka särskilda erfarenheter har ni dragit av ert arbete med att synliggöra/främja de nationella minoriteternas kultur och kulturarv?* Många av svaren förmedlar allmänt positiva erfarenheter eller att nationella minoriteters kultur och kulturarv är ett viktigt arbetsområde. En av de positiva erfarenheter och effekter som nämns är att den interna kunskapen om och förståelsen för de nationella minoriteternas kultur ökat. Många respondenter beskriver också att de upplevt att det finns intresse för verksamhet kring nationella minoriteters kultur eller att den verksamhet som bedrivits skapat intresse och fått ett bra publikt mottagande. Några svar beskriver särskilt efterfrågan från skolor.

Andra svar tar upp faktorer som påverkar genomförandet av verksamhet som främjar och synliggör nationella minoriteters kultur. Flera respondenter relaterar till tidsaspekter. Några betonar att ett framgångsrikt arbete kräver långsiktighet och ett kontinuerligt arbete över en längre tidsperiod. Andra framhåller att det kräver tid att hitta samarbetspartners och samarbetsformer med företrädare för de nationella minoriteterna. Att samarbeta med och inkludera de nationella minoriteterna lyfts också fram som mycket viktigt av flera respondenter. I flera svar betonas vikten av nära dialog med de berörda minoriteterna, och lyhördhet för deras synpunkter. I några andra svar betonas vikten av förtroende mellan kulturorganisationen och minoritetsföreträdarna. Några få respondenter tar också upp behov av finansiering. En respondent menar att det är svårt att bedriva verksamhet utan särskild finansiering.

Den mest nämnda svårigheten är annars svårighet med att få kontakt med de nationella minoriteterna. En respondent beskriver skillnader mellan den sverigefinska och den romska minoriteten – den förstnämnda upplevs ha tydligare samarbetspartners vilket gör den lättare att nå ut till. En regional biblioteksverksamhet förmedlar en positiv erfarenhet av att biblioteksverksamheter med sina kontakter med skola och barnhälsovård är en bra samarbetspartner för att nå ut till personer som tillhör en nationell minoritet. Ett fåtal respondenter relaterar på olika sätt till att främjande och synliggörande av nationella minoriteters kultur och kulturarv är ett komplext fält. En av dem använder följande formulering;

Det är en balansgång mellan att lyfta fram särskilda erfarenheter för minoriteter och att arbeta för att integrera minoriteterna i den löpande verksamheten.(...)

Formuleringen ovan pekar på vikten av att kunna främja och synliggöra det särskilda och samtidigt se behovet av att ständigt ompröva bilden av det som bedöms som ordinarie verksamhet så att fler perspektiv, erfarenheter, berättelser på ett självklart sätt får ta plats.

Reflektioner

Kulturrådets reflektioner utgår från enkätsvaren samt erfarenheter Kulturrådet gjort genom det egna arbetet att främja nationella minoriteters kultur och kulturarv.

I regeringens minoritetspolitiska strategi från 2009 konstateras att de nationella minoriteternas språk och kultur är en del av vårt gemensamma svenska kulturarv. Mot den bakgrunden är det centralt att offentliga kulturverksamheter ser att främjande och synliggörande av nationella minoriteters kultur och kulturarv bör bedrivas som kärnverksamhet. Detta innebär givetvis också att arbetet måste bedrivas långsiktigt. Enkätsvaren visar att många insatser idag består av tidsbegränsade projekt, vilket också stämmer med Kulturrådets samlade bild. Samtidigt beskriver flera av enkätens respondenter i frågan om särskilda erfarenheter att det är viktigt att arbeta långsiktigt. Det finns också andra exempel på kulturverksamheter som arbetar långsiktigt på området, till exempel Bohusläns museum.

Enkätsvaren och Kulturrådets övriga erfarenheter pekar också på vikten av att samverka med nationella minoritetsaktörer i främjandet och synliggörandet av nationella minoriteters kultur och kulturarv. I enkätsvaren syns det både i de exempel som beskrivs och genom att flera respondenter betonar betydelsen av samverkan som en särskild erfarenhet. Som påpekats i rapportens inledning är utgångspunkten för den nationella minoritetspolitiken att de nationella minoriteterna ska ha egenmakt och inflytande över kulturens utveckling. Det är också en fråga om kvalitet – om vikten av att i processer inkludera deltagare med ett inifrånperspektiv och kompetens utifrån egna erfarenheter. Ur Kulturrådets perspektiv är detta centralt för att kunna undvika generaliseringar och exotifiering. Vidare är det en fråga om trovärdighet.

För att samverkansprocessen ska fungera är det viktigt att den genomförs på så lika villkor som möjligt. Det förutsätter att kulturverksamheterna är beredda att omförhandla sin roll och se att en anpassning är nödvändig för att nå ett framgångsrikt resultat. Minoritetsaktörerna/-organisationerna måste få inflytande över processens alla delar, och inte bjudas in till dukat bord. Det innebär också att dessa parter måste ha resurser att kunna utöva inflytande, något som sällan är fallet eftersom minoritetsorganisationerna ofta har svaga strukturer. Flera verksamheter har angett att det varit svårt att komma i kontakt med minoritetsaktörer. En lösning kan vara att vända sig till de riksorganisationer som företräder de nationella minoriteterna, både som potentiella samarbetsparter och för att få tips om relevanta aktörer och nätverk. Det går också att vända sig till sådana kulturaktörer som i huvudsak syftar till att främja och synliggöra nationella minoriteters kultur och kulturarv, samt till andra kulturverksamheter som redan inlett processer. Dessa kan kanske förmedla kontakter eller ge tips på vägen.

Enkätsvaren genomsyras i hög utstäckning av ett ”vi och dom”-resonemang. Å ena sidan är det en naturlig följd av att det med ”dom” ofta menas just minoritetsorganisationer, som liksom all organisering inom det civila samhället är en part vid sidan om kulturverksamheterna. Å andra sidan kan resonemanget ibland vara en konsekvens av att kulturverksamheter ofta är homogena organisationer (vilket rapporten *Tid för mångfald* visar) där ett minoritetsperspektiv kan saknas internt i organisationen. Här måste kulturverksamheterna vända blicken inåt och se till den egna organisationens behov av kompetensförsörjning.

Enbart en mycket liten del av verksamheterna som besvarat enkäten har angett att de främjat eller synliggjort den tornedalska kulturen och kulturarvet. Det är i sammanhanget viktigt att poängtera att ingen regional kulturverksamhet i Norrbotten (där det geografiska området Tornedalen ligger) besvarat enkäten. Undersökningen är inte heltäckande men resultatet tyder på att den tornedalska kulturen, kulturarvet och minoritetspråket meänkieli under 2013 i stort var osynligt i kulturutbudet utanför Norrbotten. Utifrån svaren om planerad framtida verksamhet finns heller inga tecken på genomgående förändringar.

I relation till den tornedalska kulturen har övriga nationella minoriteters kultur och kulturarv främjats och synliggjorts av betydligt fler av enkätens respondenter. Det finns dock skillnader mellan de olika kulturerna vad gäller inriktning, kulturell uttrycksform och omfattning av arbetet. Reflektioner kring detta har gjorts löpande genom rapporten. I sammanfattande generella termer är det svårt att dra några slutsatser kring sådana skillnader.

Kulturrådet har med denna enkätundersökning velat få en överblick över hur kulturverksamheter som inte i huvudsak syftar till att främja och synliggöra nationella minoriteters kultur och kulturarv verkar på området. Det är också dessa aktörers erfarenheter som rapporten ger en bild av. Kulturrådet konstaterar att det också behövs en överblick av hur minoritetsaktörer och -organisationer ser på dessa kulturverksamheters arbete på området. Vilka behov och brister ser sverigefinska och

tornedalska organisationer? Vad efterfrågar romska och samiska organisationer från de regionala och statliga kulturinstitutionerna? Hur ser judiska organisationer på samverkan med regionala museer? Vilka erfarenheter har minoritetsaktörerna av att arbeta tillsammans med kulturinstitutioner?